

ÇAĞDAŞ LİF SANATÇILARI PERSPEKTİFİNDEN DİASPORA OLGUSU THE DIASPORA CASE FROM CONTEMPORARY FIBER ARTISTS' PERSPECTIVE

Nazan OSKAY

Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü

Dr. Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Fine Arts, Traditional Turkish Handicrafts Department

nazan_orskay@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3704-5945>

Atf/Citation

Oskay, N. (2021). "Çağdaş Lif Sanatçıları Perspektifinden Diaspora Olgusu".
Sanat Dergisi. (38), 196-215.

Derleme Makale/Review Article

Doi: <http://doi.org/10.47571/ataunigsfd.935348>

Öz

İnsanlar tarih boyunca farklı sebeplerden dolayı buldukları ana vatanlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Yüzyıllardan bu yana gerçekleşen göç hareketleriyle birlikte yaşanan süreçte ulusal kimlikten diasporik kimliklere kadar uzanan değişim, günümüzde hala tartışılan ve araştırılan önemli konulardan biri olmuştur.

Dünyanın farklı yerlerinde oluşturulan diaspora ile birey üzerinde 'kimlik', 'kültür', 'kabul görme' gibi faktörlerin değişim ve dönüşüme zemin hazırlaması sosyal bilimlerin birçok alanının da araştırma konusu olmuştur. Ayrıca sanatın farklı disiplinlerinde de sanatçıların diaspora temasını yapıtlarına taşıdıkları görülmektedir.

Diaspora kavramından yola çıkarak bu çalışmada, "Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora" isimli sergideki çağdaş lif sanatçılarının 'öteki', 'bellek' ve 'kimlik' kavramlarının etkisini, kültürün önemli bir parçası olan tekstil teknik ve malzemesi aracılığıyla sanata nasıl yansıttıkları eserleri üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

İzleyiciye üzerinde düşünmesi gereken

Abstract

Throughout history, people have had to leave their homeland, for which they paid for different reasons. In this process, occurring along with migrations for centuries, the change from national identities to diasporic identities has been one of the significant topics still discussed and investigated now a days.

With the diasporas created in different parts of the world, the fact that factors such as 'identity', 'culture', and 'acceptance' pave the way for change and transformation in individuals has been investigated in many areas of Social sciences. Moreover, it is observed that Artists also carry the theme of diaspora to their works in different disciplines of art.

Based on the concept of diaspora, in this study, it was attempted to analyze how contemporary fiber artists in the exhibition "Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora" reflected the effect of the concepts 'other', 'memory,' and 'identity' on art through textile techniques and materials, which are an important part of the culture, over their works.

sorular soran altı misafir ve otuz sekiz jüri onayından geçmiş sanatçıların eserleri arasından sekiz farklı yapıt ele alınmıştır. Araştırmanın örnekleri ele alınırken farklı kültürlerden birey ya da toplulukların yaşadığı diasporik kimlik deneyimi göz önünde bulundurulmuş ve bu örnekler üzerinden analiz ve yorumlar yapılmıştır.

Araştırmada serginin gerçekleştiği The George Washington Üniversitesi (ABD) ve Tekstil Müzesi'nden elde edilen veriler ile sanatçıların yapıtları çalışmanın görsel doküman kısmını oluştururken, alan yazında ise kitap, tez, makale, internet kaynakları gibi araçlardan yararlanarak genel tarama yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Göç, Diaspora, Kimlik, Lif Sanatı, Sergi.

In this study conducted to raise awareness, the historical truths, physical destruction, and prejudgment in the art world, where different textile materials and techniques are used and which finds the modern-day odd, are visually discussed. Among the works of artists approved by six guests and thirty-eight jury members, who asked the viewers questions to be thought over, eight different works were addressed. While addressing the samples of the study, the diasporic identity experiences of individuals or communities from different cultures were considered, and analyses and reviews were performed on these samples.

While the data obtained from the United States of America the George Washington University and Textile Museum, where the exhibition was held, and works of artists constituted the visual documents of the study, the general review of the literature was conducted using means such as books, theses, articles, and internet resources.

Key words: Migration, Diaspora, identity, Fiber Art, Exhibition.

Structured Abstract

“Migration” which has been continuing for centuries and which we face during the historical journey of countries, has been a fact that does not lose its significance along with the dynamics of the changing World. Act of migrating is an event which is closely related with many aspects of the society such as social, cultural, economic, political etc. aspects. Because while humans who have experienced a mobility on the earth in all scenes of history maintain their lives with nomadism before, they have to migrate because of many different reasons including economic, political, cultural and environmental ones today. Diaspora which is formed as a result of international migration and implies the distribution of humans from the same territorial origin throughout the world, involves many concepts such as ‘identity’, ‘culture’, ‘memory’ and ‘belonging’. Many researchers advocates that diasporic individuals act as a bridge between the ‘old’ and the ‘new’, and that these hybridized cultures develop plural identities.

While the concept of diaspora which is used generally for expressing the geographic distribution and the accompanying state of spatial distribution of identity, culture and social relations, subjects to many researchers and artists, it has been handling in the art in two ways: The first is that this concept directly creates a theme in the art, and second is that the artists who were forced to migrate reflect their own diasporic identities to their artistic production. Accordingly in this study, it was tried to read how the contemporary fiber artists in the exhibition named “Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora” reflect the influence of the concepts of ‘other’, ‘memory’ and ‘identity’ to the art through textile technique and materials which is a significant part of the culture via their works.

It was elaborated on eight different works among the works of six guests and thirty eight artists approved by the jury, who have asked questions needed to address. When the

research samples are approached, the diasporic identity experience lived by the individuals or communities from different cultures was taken into consideration, and it was conducted analyses and reflections through these samples. In the research, while the data obtained from The George Washington University (USA) and the Textile Museum in which the exhibition was organized and the works of artists have formed the visual document part of the study, it was also conducted a general review by using tools such as books, theses, articles and internet sources.

The exhibition named “Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora” which is one of influencing exhibition of our present days, constitutes one of the considerable examples which discuss the diaspora in the field of textile. The works of six guest artists and the thirty-eight artists approved by the jury participated the exhibition are asking needed to address to the audience, while expressing the historical truths, physical damages, racism and prejudice in today’s world visually. The fiber artists participated the exhibition which was organized between the dates of April 16th and September 4th by The George Washington University and The Textile Museum and the Studio Art Quilt Associates, Inc. (SAQA), and was curated by A. T. Stevens, with their works have given thought on the fact of diaspora from different perspectives. It can be said that the artists have narrated the diaspora which is a significant narrative of our time in every sense on the basis of the concepts of ‘other’, ‘memory’ and ‘identity’ with traditional textile materials such as fabric and thread by ascribing new meanings in a masterly way.

In the exhibition, the textile materials have transformed into an important teaching tool which conveys noteworthy cultural information about religious and historical events for both literate and illiterate people thanks to being easily shapeable subjects. The quilts which are textile products have fulfilled this function by picturing significant historical events, celebrating friendships, births and marriages, and displaying the losses of friends and families because of death and exile. Thus, the works in the exhibition have become visual ‘books’ which constitute a reference library as teaching tools in terms of the migration experience.

The exhibition named “Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora” of contemporary fiber artists who convey their own life experiences by coming from different geographical areas, has come into prominence by involving works and artists contributed to the fact of diaspora which is also the main axis of the study with a large array of diversity. In the exhibition, the artists have brought different textile materials and techniques together with the innovative technologies in the name of interpreting the physical and psychological consequences of the diaspora, and they thus indicated that there is no one way to tell a story. For instance, African diaspora have been told through many different perspectives, and in this way, each audience member have taken the opportunity to read and interpret the stories in these art works through their own backgrounds and experiences. In other words, the plural togetherness such as fabric, paint, digital print, serigraphy and ink used in the story narrations has created another dialogue between the audience and the image.

When the works chosen in the study axis are considered, it is seen that the productions were mainly fabricated through the quilt technique, and that the re-treated quilt is the symbol of a transition and paradox. This subject which has once meant a soft bed has now transformed into a solid and scratchy thing and a kind of landscape on which there exists thoughts, fears and memories. The fact that contemporary fiber artists have narrated the theme of diaspora which is also the research subject through textile that is a part of their bodies and spaces they live in beginning from the first day of the humanity, indicates that textile continues to be a strong tool of artistic expression which challenges time. Besides, it can be expressed that the artists’ social sensitivity and their elaboration on the fact of diaspora has made a contribution to develop empathy by manifesting the problem encountered more in the society.

Giriş

Asırlardır süregelen ve ülkelerin tarihsel serüveninde karşımıza çıkan “göç” değişen dünyanın dinamikleriyle birlikte önemini yitirmeyen bir olgu olmuştur. Göç etme eylemi toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi vb. birçok alanıyla yakından ilişkili bir olaydır. Çünkü tarihin her sahnesinde dünya üzerinde bir hareketlilik yaşayan insanlar, önceleri göçebelik ile hayatını sürdürürken, günümüzde ekonomik, politik, kültürel ve çevresel olmak üzere birçok farklı nedenden dolayı göç etmek zorunda kalmaktadır.

Uluslararası göç sonucu oluşan ve dünyada aynı toprak kökenli insanların dağılımını ifade eden diaspora ise ‘kimlik’, ‘kültür’, ‘bellek’, ‘aidiyet’ gibi pek çok kavramı bünyesinde barındırmaktadır. Birçok araştırmacı diasporik bireylerin ‘eski’ ve ‘yeni’ vatan arasından köprü görevi gördüğünü ve melezleşen bu kültürlerin çoğul kimlikler geliştirdiklerini savunmaktadır.

“Diaspora terimi tam anlamı ile (tarihsel olarak, negatif şekilde) göç, içgöç ya da kolonyal yayılmanın bir sonucu olarak sürgün yoluyla doğdukları ana vatanlarından çıkarılan (dislocated) insan topluluğunu belirtmektedir; fakat etimolojik olarak (daha pozitif) dağılmanın verimliliğini, yayılmayı ve tohumların saçılmasını ifade etmektedir” (Erkayhan, 2008: 45).

Ana vatanından başka bir ulusa göç etmiş diasporik topluluklar süreç içinde kimliklerine ve kültürlerine dair sorunlar yaşarken farklı dönüşümlere de uğrayabilmektedir. Bu dönüşümlere karşı birçok diasporik kimliğe sahip olan bireyler ya da toplumlar ait oldukları kültürleri yaşatma direnci göstermektedir. Dolayısıyla Cohen’in de ifade ettiği gibi *“diasporik toplumlar çoğunlukla dil, din, adet ya da folklorunun derinlerinde gömülü bir kavram olan ‘eski ülke’nin, bağlılığa ve duygusal anlamda bazı haklara sahip olduğunu onaylamaktadır”* (Cohen, 1997: ix).

Genel itibarıyla coğrafi dağılım ve bu dağılıma eşlik eden kimlik, kültür ve toplumsal ilişkilerin mekânsal dağılım durumunu ifade etmek için kullanılan diaspora kavramı (Hall, 1998: 173–192) pek çok araştırmacı ve sanatçıya konu olurken sanatta ise iki şekilde ele alınmaktadır: İlki, bu kavramın doğrudan sanatta tema oluşturması, ikinci ise göç etmek durumunda kalan sanatçıların sahip olduğu diasporik kimliklerini sanatsal üretimlerine yansıtması şeklindedir. Bu doğrultuda çalışma *“Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora”* (Göç Hikâyeleri: Çağdaş Sanatçılar Diaspora’yı Yorumluyor) isimli sergiyle birlikte milyonlarca hikâyeden esinlenen çağdaş lif sanatçılarının yapıtlarına odaklanmaktadır. Sergide yer alan sanatçılar, hikâyelerin bazılarını anlatırken izleyiciyi bu güncel konu hakkında derinlemesine düşünmeye de teşvik etmektedir.

Sergide sanatçılar tarafından ortaya konan hikâyeler, kişisel olandan evrensel olana doğru farklılık göstermektedir. Sanatçılar, Yahudi diasporası, Afrika diasporası ve Meksikalılar, Japonlar, İrlandalılar, İtalyanlar, Yerli Amerikalılar ve Ruandalılar dahil olmak üzere antikiteden modern zamanlara kadar gerçekleşmiş olan halkların maruz kaldığı yerinden edilmeler üzerine güçlü eserler yaratmışlardır.

Çağdaş lif sanatı ile üretilen eserlere diaspora perspektifiyle bakıldığında çoğunlukla ‘kimlik’, ‘kültür’, ‘aidiyet’ gibi kavramların öneminin vurgulandığı görülmektedir. Bu bağlamda sınırsız malzeme olanağı sağlayan tekstilin geleneksel yüzü olan teknikler, çağdaş sanatçılar için güçlü bir anlatım dili oluşturmuştur. Çalışmada diaspora olgusunun farklı kimliklere sahip sanatçılarca nasıl yorumlandığı ve diasporanın onların yapıtlarına etkileri kullanılan imgeler üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

1.Göç ve Diaspora Kavramları

İnsanlığın var olduğu ilk zamanlardan bu yana yer değiştirme hareketi olarak ifade edilen göç niteliği ve içeriği sürekli değişim göstermiş olan bir olgudur. Erken dönem toplumlarının çoğunlukla yiyecek, barınak, afetler, kıtlık vb. temel ihtiyaçlardan göç ettiği görülürken günümüzde insanların ekonomik, kültürel, politik, dini, bireysel çatışma, çevresel etmenler gibi birçok nedenden dolayı başka bir yere hareket ettikleri görülmektedir (Girgin, 2017: 56).

Evrensel bir olay olan göç dünyanın her yerinde görülebilen bir durum olup, göçlerin yaşanmasına neden olan unsurlar, dünya ülkelerinin hemen hepsinde aynıdır (Koçak ve Terzi, 2012: 164-165). Mekân ya da yer değişikliğini ifade eden göç pratiği, ayrıca birey ve toplum hayatında yaşanan tecrübelerle bağlı olarak farklı kültürel evrenlerde anlamsal çağrışımları farklılaşan hafıza biçimleri oluşturmaktadır (Parin, 2019: 683).

Tüm zaman ve toplumlarda görülebilen göç olgusu sadece fiziki olarak bir yerden başka bir yere mekânsal değişim değil, kimlik, kültür ve ekonomi gibi çeşitli faktörlerinde içinde olduğu nedenler ve sonuçları ile düşünülmesi ve süreç içinde algılanması gereken bir olgudur. Uzun bir sürecin farklılaşan birimlerini içeren göç kavramının, esasen göç veren yerleşim, göç eden kişiler ve göç alan yerleşim zinciri dâhilinde irdelenmesi gerekmektedir (İçduygu, Sirkeci ve Aydingün, 1998: 38).

Göker (2015: 34)’e göre;

“Göçü insan hareketliliği olarak değerlendirmek, göçün diğer bütün toplumsal etkenlerden yalıtılması anlamına gelir; bu sebeple göç sadece bir insani hareketlilik, bir yer değiştirme faaliyeti değildir. Göçün ortaya çıkmasında, gelişmesinde, devam etmesinde ve son bulmasında ekonomik, siyasi, coğrafi, demografik, psikolojik birçok faktör etkilidir. Bu nedenle göç, bir hareket veya sosyal hareketlilik olarak değerlendirilse de sosyolojik açıdan göçü ilgi odağı haline getiren şey bu hareketlilik değil, hareketliliğe sebep olan bu karmaşık faktörler bütünü ve göçle birlikte yaşanan bireysel ve toplumsal değişimlerdir.”

Göker’in sözlerinden de anlaşıldığı üzere göç, insanların sadece bir yerden başka bir yere hareketliliği olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü göçün evrensel bir sorun olarak tüm dünyada etkileri büyüktür ve gönüllü veya zorunlu bir biçimde de olsa bireyin yaşamını doğrudan etkilemektedir. Özellikle kitlesel göç hareketlerinin çoğunlukla belirli bir zorunluluktan kaynaklandığı görülmektedir (Aksoy, 2012: 293). İnsanların toplumsal ilişkisi, siyasal pozisyonu gibi birçok değişkenin etkisiyle

yaptıkları zorunlu göç ise uyum sürecinde birçok zorluğu beraberinde getirmektedir (Parin, 2019: 684).

Göçün insan psikolojisi üzerinde de doğrudan etkileri bulunmaktadır. Çünkü dünya düzeninde insanların, içine girdikleri yeni toplumun ve hayatta kendi ülkesinden getirdiği deneyim ve kültürel değerlerinin farkına varmasına ve sahip olduğu değerleri koruma içgüdüğü geliştirmesine neden olmaktadır. Erkayhan (2008: 28)'a göre; “*göç hareketleriyle kendi ülkesinden başka bir ülkeye yerleşen göçmenler, yerleştikleri ülkenin her bakımından farklı olan ortamında kendi kimlikleriyle ilgili bir açmazla düşerler*”.

Uluslararası göçün bir sonucu olarak ortaya çıkan ve yaklaşık 2500 yıllık geçmişi olan diaspora kavramı ise özellikle 20. yüzyılda meydana gelen uluslararası siyasi gelişmelerle bağlantılı olarak günümüzde sıklıkla kullanılmaktadır. M.Ö. 6. yüzyılda Babil Krallığı tarafından Kudüs'ten farklı coğrafyalara dağıtılan Yahudiler için kullanılan diaspora, daha sonra ana vatanını kaybetmiş ve etnik şiddete maruz kalmış şahıslar ve topluluklar için kullanılan bir kavrama dönüşmüştür (Tötölyan, 1996: 12). Kavram etimolojik olarak Yunanca “diasperien”; dia- “boyunca, karşıda” ve sperien-sperio “yayılmak, tohum saçmak” kelimelerinden türemiş olup, “dağılma”, “saçılma, savrulma” durumlarına karşılık gelmektedir (Braziel ve Mannur, 2003: 1).

Ana yurtlarından sürgün edilip mekânsal dağılım yaşayan toplulukları anlatan diaspora kavramı, Uluslararası Göç Örgütü tarafından da tanımlanmıştır. Uluslararası Göç Örgütü Göç Terimler Sözlüğünde; “*menşe ülkesinden ayrılmış olan ancak anavatanıyla bağları süren birey ve üyeleri veya ağ, dernek ve toplulukları*” (Perruchoud ve Redpath-Cross 2013: 23), olarak ifade edilmektedir. Kavram aslında daha çok geçici yurtdışında bulunan yerleşik toplulukları, yine geçici yurtdışında yerleşik göçmen işçileri, ev sahibi ülkenin vatandaşlığına sahip yabancı çalışanları, çift vatandaşlığı bulunan kişileri ve ikinci/üçüncü nesil göçmenleri kapsamaktadır (Perruchoud ve Redpath, 2009: 23)

Oxford Sözlüğünde diaspora adı altında, ana yurtlarından diğer ülkelere yaşamak ve çalışmak için göçmüş Yahudilerden söz edilmektedir. İkinci olarak da diaspora, kendi ülkeleri dışında yaşayan herhangi bir halk veya grubu açıklamak için kullanılmaktadır (Hornby, 2001: 321). Türk Dil Kurumunun ise diasporayı üç farklı şekilde tanımladığı görülmektedir. Bunlardan ilkinde diaspora; herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer, ikincisinde; herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu, kopuntu ve son olarak üçüncüsünde ise Yahudilerin ana yurtlarından ayrılarak yabancı ülkelere yerleşen kolları, kopuntu olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 25.02.2021).

2. Bir Kültürel Kimlik Olarak Diasporik Kimlik

Hayatımızın her alanında karşımıza çıkan kimlik kavramı, insanın doğmasıyla var olan ve ölüncüye kadar devam eden yaşam döngüsü içinde şekillenmektedir (Nar, 2019: 73).

Çok uzun bir geçmişi olan kimlik kavramı, Fransız İhtilali'yle birlikte kendini göstermiş ve giderek 20. yüzyılda sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinde tartışılmaya başlanan bir kavram haline gelmiştir. “Uzun bir tarihi olmasına karşın, yirminci yüzyıla kadar popüler bir terim olarak kullanılmaya başlanmamıştı” (Marshall, 1999: 405). Bununla beraber kimliğin günümüz yansımalarını şekillendiren önemli olaylardan biri de 19. yüzyıl Endüstri Devrimi'yle olmuştur. Söz konusu gelişmeler, köyden kente göçü de beraberinde getirmiştir. “Bu durum yeni heterojen toplum yapılarını ortaya çıkarmış ve günümüzün önemli, can alıcı, çoğu zaman da tehlikeli olan kimlik olgusunun şekillenmesinde belirgin bir rol oynamıştır” (Toprak, 2019: 112).

Kimlik, içerisinde semboller barındıran ve bu semboller yoluyla bireyin ait olduğu kültürel özellikleri hakkında da belirleyiciliği olan oldukça önemli bir olgudur. Aileden başlayarak dini inanç, gelenek-görenek, örf-adet gibi özelliklerle yoğrulan kimlik, toplumsal yaşantıdan etkilenecek de yeniden şekillenmektedir: “Kimliğin, sosyal-kültürel boyutunu oluşturan aidiyet duygusu bu bağlamda, kişinin sosyalleşme (ya da kültürlenme) sürecinin bir gereği olarak diğer kişi(ler) ile ortak inanış ve değerler etrafında bir araya gelmesidir” (Nar, 2019: 73). Aidiyet duygusuyla bağlantılı kültürel kimlik kavramı ise toplumları ayrı bir konumda değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Birey ya da toplumları birbirinden ayıran ve onları sınıflayan kültürel özelliklerle anlam kazanan “kültürel kimlik, bireyin farklı kültüre sahip topluluklarla ilişkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Böylece birey hem kendi algı dünyasını hem de öteki olarak kabul ettiği topluluğun kültürel öğelerini ben ve öteki karşılığında içinde göreberek kendini konumlandırmakta ve bu durumu bir tür belirteç ya da ayraç olarak tanımlamaktadır” (Nar, 2019: 74).

Kültürel kimlikler belli nedenlerden dolayı ana vatanlarından ayrıldıklarında, gittikleri homojen ulus kültür içerisinde kendilerini yeniden inşa etme ihtiyacı duymaktadır. Çünkü diasporik toplumlar ile ana vatanları arasında kopmayan bir bağ mevcuttur. Bu nedenle kültürel kimlik değerlerinin korunması göçmenler için büyük önem taşımaktadır. Adıgüzel (2020: 178) kültürel kimliğin diasporadaki durumunu;

“Aynı kültürü paylaşan kişilerin ortak değer, ortak bellek ve ortak hayal ile kurguladıkları, kültürün bütün öğeleriyle yoğrularak inşa edilen, daha ziyade sonradan kazanılan birde kültürel kimlik vardır. Bir topluma has anadil, örf ve âdet, gelenek, geleneksel sanat, milli sembol gibi kültürel kimlik öğelerinin ait olduğu coğrafya dışında yani diasporada var olabilmesi için yeniden üretilmesi gerekmektedir. Anavatanından uzakta hayal edilen kimlik değerlerine ulaşmak için üretilen kültürel kimliği, diasporik kimlik olarak değerlendirebiliriz” şeklinde ifade etmiştir.

Aileden edinilen ve toplum tarafından şekillendirilen bireyin kültürel kimliği, diasporik kültür ortamında üretilen ‘biz’ kurgusu üzerine inşa edilmektedir. Diasporik kimlik ile oluşturulan hayali vatanlar, kültürel dayanışma atmosferinin zayıflamaması için kendilerinin üzerindeki baskılara karşı bir direnç noktası olma özelliği de gösterebilmektedir (Adıgüzel, 2020: 179).

Diasporik kimliğin inşasında hem geride bırakılan vatan hem de göç edilen ülke ile ilişkiler önemli rol oynamaktadır. ‘Öteki’ olarak tanımlanan diasporik gruplar, öncelikle kendi aralarında inşa ettikleri dayanışma, kültür, dil veya kimliğinin etrafında kolektifleşme eğilimine girmektedir. Tam da bu noktada ortak bağlılıkla gelen bilinçli veya bilinçsiz davranışsal eğilimler, diasporik kimliklerin çıkışının referans noktasını belirlemekte (Cengiz, 2010: 187-188) ve bu durum kültürel dayanışma, hafızayı yaşatma ayrıca kimliği koruma açısından da oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla göçün ve özelinde diasporanın, sanatçıların ve onların atalarının, kişisel kimliklerini ve sanatlarını şekillendirmedeki etkisi büyüktür. Çünkü yaşanan bu süreçte sanatçı, anavatanına duyduğu aidiyet duygusuyla kültürel belleği sanatına yansıtıp yaşatmaya çalışmaktadır.

3.Sanatsal Yaratım Sürecinde Diasporik Kimlik

Sanat, doğası gereği dünya üzerinde yaşanan her türlü değişim-dönüşümden beslenen ve etkilenen bir olgudur. Sanatın yaratıcısı olan sanatçı, toplumdan geldiği için yaşanan olaylardan kendisini soyutlayamazken gözlemlediği veya yaşadığı deneyimleri de sanat pratiğine yansıtmaktadır. Bu doğrultuda birçok disiplinin üzerinde durup tartıştığı göç olgusunu yapıtlarına taşıyan sanatçıların bakış açısı da büyük önem arz etmektedir.

Göçle birlikte diasporik toplulukların içine girdikleri yeni yaşam alanlarının, bu toplulukların sahip oldukları değerleri koruma içgüdüleri geliştirmelerine neden olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle kendisini, kültürel kimliğini ve kültürel hafızayı yaşatmaya çalışan diasporanın sanatçı üyeleri de sanatsal yapıtlarında genellikle yeni ulus devlette yaşanan uyum, kimlik, yabancılaşma, kültürel deformasyon gibi konuları içselleştirerek aktarmışlardır: “*Dolayısıyla hayattaki değişimler sanatçıya ve onun üretimi olan sanat eserine doğrudan yansırken sanat eseri de ister istemez üretildiği zamanın sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve teknolojik değişimlerinin aynası*” (Çeber, 2018: 98) olmaktadır.

Hemen hemen tüm dünya ülkelerinde görülen ve geçmişi çok eski tarihlere dayanan siyahi Afrikalılar gibi diasporik topluluklar, sanatçılar için de farklı perspektiflerden araştırma konusu olmuştur. Afrika kıtasının birçok yerinin 16 ve 19. yüzyıllarında İngiltere, Fransa ve İspanya tarafından sömürgeleştirilmesi ve buradaki siyahi insanların 16. yüzyılda köle ticareti ile başlayarak zorla doğdukları ülkelere “Yeni Dünya’ya-Kuzey Amerika, Güney Amerika, Karayipler ve köle iş gücünün sömürüldüğü herhangi bir yere göçe zorlanmaları diasporanın her zaman gönüllü bir göç olmadığını kanıtı gibidir (Braziel ve Mannur, 2003: 1-2). Siyahi Afrikalıların sahip olduğu kimlik ile kabul edilmeme sorununu onlarla birlikte yaşayan ve bunu sanatına yansıtan önemli sanatçılardan biri Afro-Amerikalı Gleen Ligon’dur. 1960 yılında Amerika’da doğan Ligon, siyahilere uygulanan politikalar sonucu ailesiyle birlikte köleleştirilmek üzere zorunlu göçlerini ve çektikleri sıkıntıları sanat aracılığıyla ifade etmeye çalışmıştır.

“How It Feels to Be Colored Me” (Görsel 1-2) isimli çalışmasında Ligon’un günlüklerinden faydalanarak yazdığı farklı cümleleri görülmektedir. Eserinde yazıları

üst üste bindirerek okunabilirliğini bozan Ligon'un kullandığı beyaz zemin beyaz ırkı, siyah renkteki yazılar ise siyahileri temsil etmektedir (Berwick, 2011: 120-131).

Görsel 1-2. Gleen Ligon, How It Feels to Be Colored Me, 1989, Kağıt Üzeri Baskı.

Sanatçı, beyaz zemin üzerine kendisini tanımlayan birkaç cümle tekrarından oluşturduğu yapıtında, yalın ifadeler kullanarak ‘siyahî’ insanların kültürel kimlik değerlerinin, beyaz zemin üzerinde dahi belirsizliğinin imgelemine yaratarak bir derinlik oluşturmuştur. “(...) Çünkü Ligon’un Amerika’nın eşit vatandaşlık ve toplumsal değerlerine karşı duyduğu güvensizlik, O’nu, evrensel etik, ahlaki ve hümanist değerlere göre ötekileştirilmiş olanların kendilerini bir bakıma, tanımlama ve var olma eyleminin zemininde konumlandırmaktadır” (Aslan, 2020: 45). Ayrıca Ligon’un yapıtları mizah ve şaşırtıcı dürüstlük arasında gidip gelerek izleyicilere hoşgörüsüzlüğün her yerde bulunduğunu hatırlatmaktadır

Diasporik topluluğun Türkiye açısından en çarpıcı örneklerinden biri de en çok göç verilen ülke olan Almanya’dır. Almanya ve Türkiye’nin yüzyıllardır süren ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası, 30 Ekim 1961 tarihinde Almanya ile Türkiye arasında imzalanan “İş Gücü Alımı” anlaşmasıdır. Bu anlaşma ile 1960’ların başından itibaren Türkiye’de işsizlik oranı azalmış, Almanya’da ciddi oranda iş gücü açığını kapatmıştır. Sürecin ardından 1960 yılı sonrası, Türkiye’den Almanya’ya göç eden ve plastik sanatlar alanında çalışan sanatçıların sanatsal üretimlerinin diaspora süreci ve kültürel kimlikle ilişkisi önemli bir araştırma konusu olmuştur.

Almanya’da yaşayan ikinci nesil sanatçıları olarak kabul edilen Anny ve Sibel Öztürk kardeşlerin sanatsal üretimleri bu bağlamda en dikkat çeken çalışmalardır. Sanatçılar kültürel kimlik ile ilgili konuları sıklıkla ele almışlardır. Diasporik kimlik ile kültürel kimliklerini harmanlayan sanatçılar, eserlerinde daha çok geçmişe dönük belleklerde yer edinen anıları, farklı mekânlarda oluşturdukları enstalasyonlar ile imgeleştirmişlerdir.

Görsel 3-4 -5. Anny ve Sibel Öztürk, Arka Pencere (hikâye no.6), 2004, Enstalasyon.

Sanatçıların 2004 yılında gerçekleştirdikleri “Arka Pencere (hikâye no.6)” (Görsel 3-4-5) isimli enstalasyon çalışmalarında, kültürel kimlik ve mekân-insan ilişkileri üzerine bir kurgu yarattıkları görülmektedir. Kaya, bu noktada diasporik kimliklerin de diğer kimlikler gibi etkileşimsel olduğunu ve bu kimliklerin sürekli etkileşime giren kültürlerarası diyalogun bir sonucu olarak kabul edildiğini ifade etmektedir (Aslan, 2020: 71). Kaya'nın bahsettiği kültürel kimlik ve diğer kimliklerin diyalogu sonucu oluşan etkileşim, hem sanatçıların kimliklerine ait çeşitli öğeleri kullanmasına imkân tanımakta hem de sanatçıların hayali olarak ürettikleri mekânları ve belleklerinde yer edinen anıları öne çıkarmasını sağlamaktadır.

“Arka Pencere (hikâye no.6)” (Görsel 3-4-5) adlı, Öztürk kardeşlerin gerçekleştirdikleri enstalasyon çalışmasındaki en dikkat çekici nesnelere ise kullanılan tekstil ürünleridir. Sanatın anlatım aracı olarak kullanılan bu öğeler, taşıdıkları motif, renk ve malzemesi ile kültürel bellek, kültürlerarası etkileşim ve göç açısından oldukça önemli bir temsiliyeti barındırmaktadır. Bu doğrultuda resimde öne çıkan tekstil ürünününün “*halının genellikle 'batılılaşma', 'popüler kültür', 'modernizm', 'azınlıklar', 'ötekileşme', 'etnik' ve 'kültürlerarası etkileşim' kavramlarını ele alan çağdaş eserlerde kendine yer bulduğu*” (Acar ve Önemli, 2018: 343) söylenilebilir.

4.Yöntem

Çalışma; diaspora olgusu özelinde nitel yöntemlerden içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırmada, serginin gerçekleştiği Amerika Birleşik Devletleri The George Washington Üniversitesi ve Tekstil Müzesiyle yapılan görüşmeler sonunda elde edilmiş belgeler ve sanatçıların yapıtları araştırmanın görsel doküman kısmını oluştururken, alan yazında ise kitap, tez, makale, internet kaynakları gibi araçlardan yararlanarak genel tarama yapılmıştır. Araştırma sürecinde görsel ve yazılı veri toplama aşamasından sonra betimsel veri analizi ve yorumlama yapılarak sonuca ulaşılmıştır.

5. Diasporaya Lif Sanatçıları Ekseninde Bakış: “Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora” (Göç Hikâyeleri: Çağdaş Sanatçılar Diaspora'yı Yorumluyor) Sergisi

Bireyin hayatında kayda değer bir olgu olan kimlik kavramı, modernizmle birlikte ön plana çıkarken başka uluslara göç sonucu yerleşmiş toplumlar için de ‘öteki’ yani diasporik kimlik kavramından söz edilmeye başlanmıştır. Bugün birçok düşünür diasporanın olumlu/olumsuz tarafları üzerinde tartışırken sanatçılar, özellikle yeni coğrafyada kabul görme, kimlik çatışması ve diasporik kültürlerin ne şekilde üretildiği üzerine eğilerek bu yönde yaklaşımlar sergilemişlerdir. Kimlik ve diasporik kültürler, birçok disiplinde olduğu gibi 1960’larda plastik sanat olarak kabul görmeye başlanan tekstil sanatına da konu olmuştur. Bu bağlamda tekstilin materyal, teknik ve renk gibi özellikleriyle kültürel kimliğin aktarımında ve diaspora olgusunun yorumlanıp yeniden izleyiciye sunulmasında önemli bir kaynak olduğu söylenilebilir.

Turney; “*Tekstil-insan ilişkisini birtakım kutlamalar, kültürel, sosyal olaylar (düğün giysisi, dini giysiler, kefen vb.) üzerinden temellendirirken aynı zamanda tekstilin dokunma duyusuna da yönelik olduğunu ve insanlığın gelişimi içindeki ilişkide dilin gelişiminden daha önce geldiğini* (2009: 111)” ifade etmektedir. Nitekim tarihsel süreçte tekstilin sanat dalı olarak ayrıcalıklı konum edinmesinde de farklı ülkelerin kültürel kimliklerinin şekillenmesine olan katkılarının payı büyüktür. Bu noktada çağdaş tekstil alanındaki sergilerin incelenmesi farklı kültürel kimlikleri değerlendirmek açısından önem arz etmektedir.

Günümüzün ses getiren sergilerinden biri olan “*Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora*” (Göç Hikâyeleri: Çağdaş Sanatçılar Diaspora'yı Yorumluyor) isimli sergi, tekstil alanında diasporayı konu edinen sayılı örneklerden birini teşkil etmektedir. Sergide yer alan altı misafir ve otuz sekiz jüri onayından geçmiş sanatçıların eserleri, bugünün dünyasındaki tarihsel hakikatleri, fiziksel tahribatı, ırkçılığı ve önyargıyı görsel olarak dile getirirken izleyiciye üzerinde düşünülmesi gereken sorular sormaktadır. The George Washington Üniversitesi Müzesi ve Doküman Eserleri Müzesi ile Studio Art Quilt Associates, Inc.: (SAQA) tarafından 16 Nisan-4 Eylül 2016 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve Rebecca A. T. Stevens’in küratörlüğünü yaptığı sergiye eserleriyle katılan çağdaş lif sanatçıları, diaspora olgusuna birbirinden farklı perspektiflerden eğilmişlerdir. Sanatçıların sergide ‘öteki’, ‘bellek’ ve ‘kimlik’ kavramları üzerinden zamanımızın her anlamda önemli bir anlatısı olan diasporayı, ustalıklı bir biçimde yeni anlamlar yükleyerek kumaş, iplik gibi geleneksel tekstil malzemeleri ile aktardıkları söylenilebilir.

Çağdaş lif sanatçılarının diasporayı anlatmak üzere geleneksel tekstil malzeme ve tekniklerini tercih etmeleri aslında şaşırtıcı değildir. Çünkü tekstil, geçmişten günümüze hikâyelerin aktarımında Batı’da da bin yıldan uzun bir zamandır kullanılmaktadır. Özellikle duvar kilimleri, nakışlı elbiseler, 11. yüzyıl Bayeux Duvar Halısı ve 15. yüzyıldaki “The Lady and the Unicorn” (Genç Kız ile Tek Boynuzlu At) Duvar Halısı serileri vb. çalışmalar, bu noktada İncil’deki hikâyeleri, kralların kahramanca davranışlarını, mitolojik kişiliklerin maceralarını ve ahlaki dersleri resmetmek için kullanılmıştır.

Sergide tekstil malzemesi, kolay şekil verilebilen bir nesne olması sayesinde hem okuryazar hem de okuryazar olmayan halk açısından dini ve tarihsel olaylara dair kayda değer kültürel bilgiler aktaran önemli bir öğretim aracına dönüşmüştür. Tekstil ürünü olan yorganlar da önemli tarihsel olayları resmederek dostlukları, doğumları, evlilikleri kutlayıp ölüm ya da tehcir nedeniyle dostların ve ailelerin kayıplarını göstererek bu işlevi yerine getirmiştir. Böylelikle sergideki eserler, göç deneyimi açısından birer öğretim aracı olarak referans kütüphanesi oluşturan görsel ‘kitaplar’ halini almışlardır.

Sergi sanatçılarından Margaret Abramshe, “Stranger in a Strange Land” (Görsel 6-7) isimli yapıtında boyanmış kumaş, fotoğraf ve aplikeler kullanarak diasporanın getirdiği kimlik ve kabul edilmeme sorununu ele almıştır. Sanatçı bu eserinde geçmişte dedesinin göç etme ve belki de sonrasında diasporik bir kimliğin içine girme hazırlığını imgeleştirmiştir. Sanatçının yapıtında kullanmış olduğu ağır yün palto ve şapkeyi geleneksel biçimiyle betimlemesi, geçmişinden kalan köklerine duyduğu özleminin ifadesidir. Sanatçı farklı renklerle zenginleştirdiği eserinde, yazılardan da yararlanarak adeta geçmişe yazılan bir mektup hissiyatı yaratmıştır. Ayrıca çalışması hakkında;

“Dedem çoğu Amerikalı gibi baskıdan ve ekonomik zorluklardan kaçarak gelmiş biri. Buraya daha iyi bir hayat için gelen milyonlarca göçmenden biri. Yorgan tekniğiyle gerçekleştirdiğim eserim, tanıdığı, bildiği bir yerden ayrılmaya zorlanan bütün yabancılar için ettiğim duadır. Umudum o ki dünyada bu yeni ‘yabancı topraklardaki yabancılar’ kollarını açacak pek çok insan ve yer olacaktır” ifadelerini kullanmaktadır (sergi kataloğu, 2016: 2).

Görsel 6-7. Margaret Abramshe, Stranger in a Strange Land, 86.36x88.9cm, 2015, Nevada, ABD.

Sergideki bir diğer önemli lif sanatçısı Bobbi R. Baugh dailk olarak Yahudiler için kullanılan ve en çok da onlarda derin izler bırakan diaspora kavramını, yine onlar üzerinden aktarmaya çalışmıştır. Baugh, ana vatanını kaybetmiş ve etnik şiddete maruz kalmış birey ve topluluk olarak Yahudilerin yaşadığı kederli hikâyeleri *yuva* ile sembolize etmiştir. Çünkü yaşanan bu hareketlilikte mekâna göre kimlikler belirlenmektedir ve sanatçı ana vatan ile gidilen ulus devlette yaşanan kimlik sıkışmışlığını, en iyi bu imge ile yansıtabileceğini düşünmüştür. Baugh’un “How Can We Singin a Strange Land?”(Görsel 8-9) adlı eserinde kullandığı tekstil teknik ve malzemeleri aynı zamanda yapıtı daha çarpıcı kılarak izleyicide günlük anlamından koparılan *geleneği* sorgulatmaktadır. Eserinde muslin, ince ve saydam kumaş, polyester keçe, akrilik boyalar gibi malzemelerikolaj tekniğiyle kurgulayan sanatçı,

böylelikle kültürel değişimin özne/özneler üzerinde yarattığı kimlik kırılmalı ve aidiyet sorunsalını vurgulamıştır. Dijital baskı ve elle eserine müdahalede bulunan sanatçı;

“M.Ö. 6. yüzyılda atalarının topraklarından alınan ve esir düşen Yahudilerin kederli ağıtı Mezmur 137’de şöyle duyulur: ‘Yabancı bir toprakta Tanrı’nın Şarkısını nasıl söyleyebiliriz ki?’ Onlar matemlidirler. Yurtlarını artlarında bırakmışlardır ve Tanrılarına inanmaktadırlar. Yuvaya dönük bu yoğun özlem, Yahudi halkının hikâyesine ve tarihine dokunmuştur. Fakat tekil bir hikâye değildir. Evrenseldir – ve bu anlamda giderek güçlenmektedir. Yeni bir yerde yaşayan dağıtılmış benlik, bazen kendisini bir kişilik olarak bile hissetmez. Günümüzün göçmenleri de kendi ağıtlarını seslendirmekteler: ‘Yabancı bir toprakta nasıl şarkı söyleyebiliriz ki?’(sergi kataloğu, 2016: 10) ifadeleriyle eserinin hikâyesini sözcüklere dökmektedir.

Görsel 8-9. Bobbi R. Baugh, How Can We Sing In a Strange Land?, 134.62x182.88cm,2015, Florida, ABD.

Diaspora olgusunu soyut formlarla ifade etmeyi seçen bir başka lif sanatçısı Charlotte S. Bird, “Sedna’s Tears” (Görsel 10-11) isimli yapıtında, diasporanın İnuit halkları üzerinde yarattığı olumsuz etkileri anlatmıştır. Sanatçı, tekstil tarihinin önemli ve temel süsleme yöntemlerinden olan applike tekniği ile mitolojik ve metaforik öğeleri kullandığı eserinde, İnuit halkının devam eden diaspora hikayesini, Eskimo Mitolojisinde deniz tanrıçası olan *sedna* ile sembolize etmiştir. Doğal ve sentetik boya ile renklendirilmiş iplikler, organze kumaş ve basılmış BDCA haritalar gibi çeşitli malzemeler kullanılarak üç parça şeklinde üretilen eserde, diasporanın yersiz-yurtsuzlaştırma, hiçbir yere ve zamana ait olamama duyguları verilmeye çalışılmıştır. Bird, diaspora sürecinin toplumsal bellekteki karşılığını yansıtan çalışmasının hikayesini;

“İnuit mitolojisinin deniz tanrıçası Sedna, kendi halkının devam eden diasporasına ağlıyor. Sedna, halkının evlerinin okyanusa gömüldüğünü görüyor. Halkı köylerinden ayrılıyor; fakat buz onları avlanmaları için daha büyük, daha zorlu denizlere taşıyarak kuzeye gidiyor. Katil balinalar onların geleneksel yiyeceklerine saldırıp parçalıyor. Kutup ayısı aç bir şekilde kıyıya geliyor. Onu boz ayı ve boylu boyunca uzanan orman karşılıyor” (sergi kataloğu, 2016: 16) cümleleriyle vurgulamaktadır.

Görsel 10-11. Sedna's Tears, Charlotte S. Bird, 185.42x284.48cm, 2015, Kaliforniya, ABD.

Antik Çağ'dan beri var olan ve kimlik, aidiyet gibi kavramlarla yakın ilişkili olan diaspora olgusu, zamanla Yahudiler adına kullanılan özel bir isim olmaktan çıkarak benzer tarihsel tecrübeleri yaşamış diğer topluluklar için de kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Gloria S. Daly isimli çağdaş lif sanatçısının, "Detained Denied Displaced" (Görsel 12-13) isimli çalışmasında diaspora, II. Dünya Savaşı (1939-1945) boyunca, Britanya Kolombiya'sı sahillerinde yaşayan Japon halkının, zorla iç topraklardaki Japon Kanadalı toplama kamplarına sürgün edilmesinin karşılığı olmuştur.

Eserin malzemesinde kullanılan yün battaniye; örtücü, koruyucu ve zaman zaman hayat kurtarıcı nitelikleriyle birçok farklı çağrışımı beraberinde getiren bir nesne olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda sanatçının, "*Ailelerin dağıldığı, annelerin kayıplara karıştığı ve ellerindeki mal mülklerin yok edildiği soğuk, tanıdık olmayan yerlere dağıtılan Japon halkı, buna karşın topluluklar kurdu ve hayatta kaldı*" (sergi kataloğu, 2016: 20) ifadeleri, halkın başka mekânlarda kurduğu diasporayla yaşadıkları zorlukları aktarmaktadır. Sanatçı ayrıca çeşitli el dikişleriyle üretilen eserdeki her bir işaretin, yerlerinden edilmiş 23.000'den fazla insandan birini, ayrılık acısını ve etkilenen hayatları temsil ettiğini söylemektedir. Sekiz parçadan oluşan eserin asılmasında kullanılan tabaklanmış geyik derisi ise cesur ve kuvvetli insanların gücünü ve uyum yeteneğini yansıtmaktadır. Sanatçı son olarak "*Bu eser her ne kadar konuşmuyorsa da onları duyabiliriz*" (sergi kataloğu, 2016: 20) ifadeleriyle eserin içerisinde aslında derin bir hikâyenin olduğunu altını çizmektedir.

Görsel 12-13. Gloria S. Daly, *Detained Denied Displaced*, 182.88x182.88x2.54cm, 2015, Britanya Kolombiyası, Kanada.

Diaspora olgusu, aslında kökünden sökülme yi ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında zorla farklı yerlere göç etmek zorunda bırakılan toplulukların, ayakta kalma ve geçmişini yaşatma direnci gösterdikleri ifade edilebilir. Sandra E. Lauterbach “Wailing Wall of Krakow” (Görsel 14-15) adlı yapıtında eksik ve yarım kalan tarafa bir gönderme yapmaktadır. Sanatçının bu eserinde kendisine ilham veren şey, II. Dünya Savaşı’ndan önce ailesinin yaşadığı Polonya’nın Krakow şehrindeki Remuh Mezarlığı’na yaptığı ziyaret olmuştur. Çalışmasında dijital baskılı kumaş, boyalı ipek organze, fotoğraf gibi malzemeler kullanan Lauterbach, el ve makine dikişleriyle ürettiği yorgan üzerindeki mezarların etrafında örülmüş duvarla, kendisinin başka vatanlarda hayat kurmasını ilişkilendirerek bir kompozisyon oluşturmuştur. Sanatçı, mezar duvarlarında kullanan her bir kaya parçasının, savaşın ardından kendi hayatlarını yamalama ile başka ülkelerde yeni yaşam ve kimlik kurma çabalarını temsil ettiğini aktarmaktadır. Ayrıca eserde kullanılan yorganın; kayıp ailelerini, evlerini, yüreklerini ve gündelik yaşamlarını ifade ettiğini söylemektedir.

Görsel 14-15. Sandra E. Lauterbach, *Wailing Wall of Krakow*, 142.24x259.08cm, 2014, Kaliforniya, ABD.

Kültürlerarası diyalogun önemli bir parçası olan diasporik kimliklerde hafıza ve tarih bilinci önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda lif sanatçısı Buff McAllister’in üretmiş olduğu “Out of Africa: Primal Diaspora” (Görsel 16-17) isimli eserinde, mevcut kimlik ile üretilen yeni kimliğin çoklu yapısını incelemiştir. Tekstilin zengin malzeme ve teknik olanaklarından yararlanan sanatçı, Afrika’da yaşayan toplulukların dünyanın her tarafına dağılmış olmalarını, kullanmış olduğu farklı renklerdeki kumaş şeritleriyle anlatmaya çalışmıştır. McAllister aslında pamuklu kumaşlar ve metalik iplikleri kullanıp applike tekniğiyle ürettiği eseriyle bize “*İnsanlar Afrika’da ortaya çıktılar ve evrildiler. Onların kademeli göçü ve adım adım bütün dünyaya yayılması ilk diasporaydı*” hatırlatmasında bulunmaktadır. Ayrıca “*Eserim, bugün dünyada farklı kültürleri, dilleri, renkleri, gelenekleri olsa da köklerimize doğrudan bir çizgiyle bağlanmış olan geniş insanlık çeşitliliğini temsil etmek adına temel renklerden başlıyor, ardından onlara ikincil ve üçüncül renkler ekleniyor*” (sergi kataloğu, 2016: 52) şeklindeki yorumuyla da yaratılan çoklu kimliklere bir gönderme yapmaktadır.

Görsel 16-17. Buff McAllister, Out of Africa: Primal Diaspora, 129.54x177.8cm, 2015, New York, ABD.

Diasporik topluluklarda kimliklerin değişen, dönüşen ve etkileşimsel yapısına bakıldığında, karşılaşılan zorlukların en başında belki de dil gelmektedir. İnsanın kendisini ifade etmede en temel faktör olan ana dili farklı coğrafyalarda kişinin kendisini bulmasında oldukça önemli bir araçtır. Sanatçı Shin-Hee Chin, ipek ve polyester kumaş kullanarak yorgan tekniğiyle ürettiği “Mother Tongue and Foreign Language” (Görsel 18) adlı eserinde, “*senin ana dilin benim yabancı dilim, benim ana dilim senin yabancı dilin*” (sergi kataloğu, 2016: 84) ifadeleriyle diasporik topluluklardaki ana dil sorunsalının altını çizmektedir.

Görsel 18. Shin-Hee Chin, Mother Tongue and Foreign Language, 127x198.12cm, 2013, Kansas, ABD

Eseri için;

“Yarısı Güney Kore’de ve diğer yarısı ABD’de yaşadığım hayatımdaki neredeyse bütün eserlerimi şekillendiren şey, kültürel bağlam oldu. İki-kültürlü yaşam tarzı meselesi üzerine düşündüğüm yıllarımda sanat, temel ilham kaynaklarımı içeren kültürel etki çatışmalarını uzlaştırmakta bana yardımcı oldu. Kişi bir ana dilde kendisini bulur. Ana dil, doğal, tanıdık ve kolay olandır. Bir yabancı dil ise kişiyi doğaya aykırı, yabancı ve beceriksiz hissettirir. Yabancı bir dil ile ilgili her şey, özellikle de kişi Doğu ile Batı karşıtlığı ile baş etmeye çalışırken –alfabesi, dilbilgisi, kültürü ve lezzeti açısından- yabancıdır. Kişi bir ana dil ile tanımlandığında, artık herhangi başka bir dil “öteki” haline gelir” (sergi kataloğu, 2016: 84).

ifadelerini kullanan sanatçı, anadilin diasporik topluluklar için önemine dikkat çekmektedir.

Göç sonucu oluşan diaspora kavramı, beraberinde kültürel melezleşmeyi de getirmiştir. Bu durumda diasporik toplumlar köklerinin kendilerine vermiş olduğu bazı değerleri yaşatma çabası vermektedirler. Sergideki bir diğer lif sanatçısı olan Shea Wilkinson, “Navigating a Broken World” (Görsel 19-20) isimli eserinde diasporaya bakarken diasporanın küresel tarihini resmetmektedir. Atılmış ilmekler, bütün halkların özünde başka bir yerlerden geldiğini ve göçün binlerce yıldır yaşamın tarzı olduğunu vurgulamaktadır. Kullanmış olduğu pamuklu/keten kumaşlarla birlikte yün keçe, bakır tel, paslanmaz çelik çubuklar kullanan sanatçı, serbest dikiş teknikleriyle kuşkanadının üzerine dünya haritasını nakşetmiştir. Sanatçının bu düşünsel kurgusu, dünyanın dört bir yanındaki topraklardan insanların göçlerini anlatmaktadır.

Görsel 19-20. Shea Wilkinson, 109x154x18cm, 2015, Omaha, Nebraska, ABD

Sonuç

Sanatçı, yaşadığı toplumun bir bireyi olarak çoğu kez var olan sorunları eserine taşıma gayreti içindedir. Bu nedenle eserini icra ederken hem alımlayıcı hem de katkı sağlayan konumdadır. Toplumsal konuların geniş bir perspektifle farklı dönem sanat ve sanatçıları tarafından ele alınması ise genellikle güncelliğini ve dinamizmini koruyan alanlar için söz konusu olmaktadır.

Günümüzde özellikle göç ve bunun bir parçası olan diaspora kavramı, toplumsal açıdan birçok alanda ele alındığı gibi sanat alanının da nesiller boyu üzerinde durup tartıştığı bir konu olmuştur. Bu bağlamda birçok sanatçı, diasporanın getirdiği ‘kimlik’, ‘öteki’ ve ‘aidiyet’ gibi olguları sanatsal bir ifade aracına dönüştürerek çeşitli değerlendirmeler yapmıştır. Uzun bir tarihi geçmiş ve geleneğe sahip, sanatın en derin anlatım gücüne sahip alanlarından biri olan lif sanatı da diaspora kavramına büyük bir hassasiyetle eğilmiştir.

Farklı coğrafi alanlardan gelip kendi yaşam deneyimlerini aktaran günümüz çağdaş lif sanatçılarının “Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora (Göç Hikâyeleri: Çağdaş Sanatçılar Diaspora’yı Yorumluyor)” adlı sergisi çalışmanın ana eksenini olan diaspora olgusuna geniş bir çeşitlilik yelpazesıyla katkı sağlayan yapıt ve sanatçıları değerlendirmesiyle öne çıkmaktadır. Sergide sanatçıların diasporanın fiziksel ve psikolojik sonuçlarını yorumlama adına farklı tekstil malzeme ve

tekniklerini, 21. yüzyılın yenilikçi teknolojileriyle bir araya getirmiş ve böylelikle bir hikâyeyi anlatmanın tek bir yolunun olmadığını göstermişlerdir. Örneğin Afrika diasporası pek çok farklı mercekte anlatılmış, böylece her izleyici bu sanat eserlerindeki hikâyeleri kendi arka plan ve deneyimleri üzerinden okuma ve yorumlama fırsatı yakalamıştır. Diğer bir ifadeyle, hikâyenin anlatımında kullanılan kumaş, boya, dijital baskı, serigrafi ve mürekkep gibi çoklu bir aradalık izleyici ile görsel imge arasında ayrı bir diyalog yaratmıştır.

Çalışmanın ekseninde seçilen eserlere bakıldığında çoğunlukla yorgan tekniğiyle üretimlerin yapıldığı, yeniden işlenmiş yorganın, bir geçiş ve paradoksun sembolü olduğu görülmektedir. Bir zamanlar yumuşak ve bir yatak anlamına gelen bu nesne şimdi sert ve cızırtılı, üzerinde düşüncelerin, korkuların ve anıların bulunduğu bir tür manzaraya dönüşmüştür.

Araştırma konusu olan günümüz çağdaş lif sanatçılarının diaspora temasını, insanoğlunun var olduğu günden bu yana bedeninin ve yaşadığı mekânın bir parçası olan tekstil ile anlatmaları, tekstilin zamana meydan okuyan güçlü bir sanatsal ifade aracı olmaya devam ettiğini göstermektedir. Ayrıca sanatçıların toplumsal duyarlılık örneğinin diaspora olgusunu ele almalarının, yaşanan sorunu toplumda daha gözler önüne serip empati kurmaya katkı sağladığı ifade edilebilir.

Kaynakça

- Acar, S., Önemli S. (2018). “Çağdaş Sanatta Bir İfade Aracı Olarak Halı”, *Researcher: SocialScience Studies*, 6(4), s.340-362.
- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aslan, E. (2020). “Toplumsal Bellek ve Kimlik: Amerikan Figüratif Resmine Bir Bakış”, *SDÜ Art-e Sanat Dergisi*, 13(20), s. 33-51.
- Aslan, A. (2020). “Dijital Diaspora ve Kültürel Kimlik: Türkiye’de Yaşayan Çerkez Gençlerle Derinlemesine Bir Görüşme”, *Akdeniz İletişim Dergisi*, 34, s. 66-82.
- Aksoy, Z. (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), s. 292-303.
- Braziel J., Mannur A. (2003). *Nation, Migration, Globalization: Points of Contention in Diaspora Studies*,
- in: J. E. Braziel, A. Mannur (eds), *Theorizing Diaspora: A Reader*, Massachusetts: BlackwellPublishers.
- Berwick, Carly. (2011). *Stranger in America*. New York: BurnetEditions.
- Braziel, J. E. and Mannur, A. (2007). *Nation, Migration, Globalization: Points of Contention in Diaspora Studies. Theorizing Diaspora: A Reader* (J. E. Braziel & A. Mannur Ed.). Oxford: BlackwellPub.
- Cengiz, S. (2010). “Göç, Kimlik ve Edebiyat”, *Journal of World of Turks*, 2(3), s. 185-193.

- Cohen, R. (1997). *Global Diasporas: An Introduction*, Londra: UCLPress.
- Çeber, T . (2018). “Plastik Sanatlardaki Üretimlerde Ele Alınmış Biçimiyle Göç Olgusu”. *Sanat ve Tasarım Dergisi* , (22), s. 97-109.
- Girgin, F. (2017). “Sanatta Göç Teması”, *International Journal of Social and Humanities Sciences(IJSHS)*, 1 (1), s. 54-75.
- Göker, G. (2015). *Göç Kimlik Aidiyet Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*, Konya: Literatürk Academia Yayınları.
- Hall, S. (1998). *Kültürel Kimlik ve Diaspora*. J. Rutherford (Der.) Kimlik: Topluluk/ Kültür/ Farklılık İçinde Ankara: Sarmal Yayınları.
- Hornby, A.,S. (2001). *Oxford Advanced Learner’s Dictionary*, Oxford: Oxford University Press.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev. Osman Akınay ve Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- International Organizationfor Migration. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Editör: Perruchoud R, Redpath J. İsviçre, IOM Publications.
- İçduygu, A., Sirkeci, İ., Aydınğün, İ. (1998). *Türkiye’de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi, Türkiye’de İç Göç*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 205–44.
- Koçak, Y., Terzi, E. (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, *KAÜ-İİBF (Kafkas Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler) Dergisi*, 3(3), s. 163-184.
- Nar, M., Ş. (2019). Kültürel Kimlik Sorunsalı: Görecelik mi, Evrenselcilik mi? Yoksa Uzlaşma mı?, *Antropoloji*, 37, s. 72-80.
- Parin, S. (2019). “Toplumsal Bellekte Göç Olgusu: Türkiye Deneyimi”, *Journal of International SocialResearch*, 12(65), s. 683-689.
- Turney J. (2009). *The Culture of Knitting*, 1.Edition, Oxford:,BergPublishers.
- Toprak, M. (2019). “Değişmeyen Kimliğin Değişen Toplumsal Olgusu”, *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7(1), s. 110-123.
- Tötölyan, K. (1996). “Rethinkingdiaspora (s): StatelessPower İn The Transnational Moment”. *Diaspora, A Journal of Transnational Studies*, 5 (1), s. 3–36.

Görsel Kaynakça

- Görsel 1-2.** Çeber, T. (2018). Plastik Sanatlardaki Üretimlerde Ele Alınmış Biçimiyle Göç Olgusu. *Sanat ve Tasarım Dergisi* , (22), 97-109.
- Görsel 3-4-5.** Erkayhan, Ş.,Ödekan, A. (2008). Almanya’da yeni nesil Türk sanatçılar ve hayali vatan: Türkiye, *İTÜDERGİSİ/b*, 5(1), 20-30.

Görsel 6-20.“Stories of Migration: Contemporary Artists Interpret Diaspora” Sergi Kataloğu, 2016, ABD.

Son Notlar

ⁱDaha fazla bilgi için bkz. <https://vimeo.com/167761619>